

Tomaž Pavlin

“VČERAJ BI BIL LAHKO TUDI NAPOLEON PONOSEN NA SVOJO ILIRIJO”

*ali ekskurz o “žogometu” oziroma “nogometu” v Ljubljani
pred prvo svetovno vojno*

Različnim igram z žogo, ki so jim bila značilnost igranja dve nasprotni si moštvi, igranje z rokami ali/in nogami, osvajanje nasprotnikovega polja in polaganje ali zabijanje žoge na določeno mesto, lahko sledimo od antične evropske zgodovine dalje. V poznosrednjeveški evropski zgodovini so bile takšne igre, v Franciji soule, v Angliji shoul in delih Italije calcio, priljubljene in razširjene med vsemi sloji prebivalstva.

Nogomet se je pojavil najprej v Angliji. Osnova mu je bila že omenjena srednjeveška igra, ki se je v prvi polovici 19. stoletja razcepila v “rugby” in “football”. V Angliji so ustanovili prve klube, sprejeli pravila igranja in standardizirali igrišča, organizirali zvezo in tekmovalna oziroma novo igro institucionalizirali. To pomeni, da je bila nova igra podružbljena in je prestopila prag igre in igrivosti ter postala sama sebi namen. Zato šteje mo institucionalizacijo kot eno od temeljnih karakteristik modernega športa,¹ ki ga razmejuje ali ločuje od tradicionalne dejavnosti.

Nova športna igra se je v drugi polovici 19. stoletja razširila po Evropi in prišla tudi v Avstro –

Ogrsko² in slovenske dežele. V slovenskih deželah se je “football”, kar so pozneje prevedli v nogomet, najprej pojavil v okviru srednješolskih institucij. Tu so bili formirani prvi klubi, tako slovenski kot drugih nacionalnosti in nacionalno mešani. Nogometna institucionalizacija v Ljubljani je pomenila oblikovanje modela športne organiziranosti oziroma je bila vzpodbujevalec drugih telesnih ali fizičnih in tekmovalnih dejavnosti, ki so se združevale pod pojmom šport. Lete so se ali vključile v že obstoječe športne klube ali pa so se organizirale samostojno. Izjema so bile telovadne, planinske in strelske organizacije. O tem nam pričajo dogodki po prvi svetovni vojni, ko so se, za razliko od predvojnih primerov, novo organizirani klubi, ki so gojili v prvi vrsti nogomet, opredelili kot “sportni klubi”. Temu primerno se je njihova notranja organiziranost členila po posameznih športih na sekcije. Poleg tega so bili nogometaši npr. iniciatorji atletike, ki se je potem razvijala v okviru samostojnih sekcij. Pozimi so se ukvarjali z zimskimi športi, kar je lahko ponovno vplivalo na širitev klubskega programa in organiziranosti. V ponazoritev vloge nogometnih klubov, in zlasti Ilirije, ki se je pozneje samohvalno slavila kot “matica slovenskega športa”, nam služi pisanje nekda-

¹ Allen Gutmann, *Games and Empires, Modern sports and Cultural Imperialism*, 1994, str. 2-3; Gutmann sicer našteva več karakteristik kot “secularism, equality, bureaucratization, specialization, rationalization, quantification, the obsession with records”, ki jih je treba upoštevati ob vzpostavljanju distinkcije med tradicionalnim in modernim športom.

² Prim. Roman Horak, *Fußball von Wien nach Österreich, v: Turnen und Sport in der Geschichte Österreichs*, Hg. von Ernst Bruckmüller und Hannes Strohmayr, Wien 1998, str. 156-169.

njega staroste športnih novinarjev Lavoslava Strune iz leta 1923, ko je za obdobje do prve svetovne vojne ugotavljal, da je bila *"povest slovenač kog sporta ... u svojoj razvojnoj dobi više manje povezana s povešću nogometa. Izuzeti treba jedino biciklistički sport, koji je počeo još i pre godine 1890, te lepo cvao kojih deset godina, a onda, nakon dugogodišnjeg mirovanja, godine 1913, sledeći impuls nogometnih klubova, opet se počeo razvijati. I na klizanje je ulicao povoljno nogomet, ali njegovi počeci sižu u daleku prošlost."*³

Z institucionalizacijo nove igre se je uveljavljalo njeno originalno angleško ime, ki pa so ga prevajali. Pri nas se je uveljavil termin "nogomet", čeprav se je našel tudi osamljen protipredlog. Tako je "neki prijatelj" časopisa Dan leta 1913 pisal, da ga *"vselej ... nekako neprijetno zasegeče, kadar sliši(m) besedo nogomet. Ali bi ne bilo bolje reči 'foot-ball'. Ali pa naj bi se rabil izraz: žoganje ali žogomet."* Dalje je pojasnjeval, da so po njegovem poznavanju zadeve, Slovenci *"prevzeli nogomet (besedo - op. T. P.) od Hrvatov, ker stojimo na stališču, da je treba porabljati skupne termine"*. Nato je še ugotavljal, da vsaka *"skovanka zveni čudno samo iz začetka, pozneje se ... zdi naravna: vsebina prevlada nad besedo"* in predlagal slovenski izpeljanki: *"Žoganje bi bila dobra beseda - žogomet, žogoboj tudi."* Na koncu svojega kratkega razpravljanja se je vseeno strinjal s terminom nogomet, rekoč, *"da je najboljša, da ohranimo besedo, ki se je že uvedla"*.⁴

Začetki nogometa v Ljubljani

Od kod in kako sta se prikradla žoga in nogomet v Ljubljano ni znano. Poznosrednjeveška ali zgodnjenovoveška Ljubljana je poznala tako imenovano "igro z žogo" (franc. jeu de paume, nem. ballspiele, ital. gioco di pallo). Igra je bila podobna današnjemu tenisu in igranje omejeno na višji sloj mestnega prebivalstva, tako plemstva kot meščanstva. Francoski zgodovinar Bernard Gillet trdi, da so bili "jeu de paume", "soule" in rokorborba trije glavni športi srednjega veka ter da je bilo za igranje "igre z žogo" v Parizu v 16. stoletju urejenih 250 igrišč in da so v 14. stoletju pričeli graditi specialne dvorane za igranje "jeu de paume".⁵

Igro z žogo je v naše kraje zanesel Ferdinand I. iz Španije, *"a jo je plemstvo že v teku 18. stoletja začelo opuščati"*. Ljubljančani so sledili evropskim zgledom in v mestu uredili dve dvorani, "žogarnici" ali "balovža", ki sta služila tako za igranje kot plesanje. Iz tega *"so potem začeli ... velike in imenitnejše plesne slavnosti imenovati bale", kar izhaja "od žoge (nem. Ball) oziroma od razveseljevanj v balovžih"*.⁶ Eno od igrišč je stalo na prostoru poleg današnje Drame. Ko je zanimanje za igro pojemale, so stavbo preuredili v skladišče. Uničil jo je danes znameniti ljubljanski potres leta 1895, spomin nanjo pa je ohranjen v Igriški ulici.⁷

Igra z žogo ni imela nobenih podobnosti z nogometom. Slednji se je pojavil v Ljubljani precej pozneje, najprej med srednješolci. O srednješolskih začetkih igranja nogometa v Ljubljani je k sreči ohranjen spominski zapis Rudolfa Kropivnika. Le-tega je objavil v jubilejni številki revije Slovenski šport, posvečeni 15-letnici enega vodilnih slovenskih športnih klubov v obdobju med obema svetovnima vojnama, SK Iliriji, in v njem opisoval začetke igranja nogometa v Ljubljani. Rudolf Kropivnik sodi v generacijo navdušenih ljubljanskih dijakov, ki so tvorili ogrodje prvih dveh ljubljanskih nogometnih moštev, srednješolskega in civilnega, po zaključku igranja pa je postal klubski odbornik. Spomine na začetke igranja je napisal prijetno in skušal z igrivim, mestoma šaljivim pisanjem, bralcu podživeti "ljubezen na prvi pogled" med dijaki in žogo ter brcanjem. Njegov zapis začetkov je sicer subjektivno obarvan dokumentaren vpogled v začetke igranja nogometa v Ljubljani in ne podaja celovitega pogleda na ljubljanske začetke, pač pa Kropivnik opisuje dogodke vezane na njegovo družino in njegovo šolsko okolje ter začetke klubskega nogometa, kjer je sam deloval.

Prelomni dogodki v zgodovini nogometa na Slovenskem oziroma v Ljubljani so se po Kropivniku dogodili leta 1906, *"ko še naša bela Ljubljana ni štela svojih klubov na pare, ko še ni bilo savezov in podsavezov, ko so naši današnji 'old-boys' še nosili kratke hlačice. Bili smo študentki v prvih početkih naše latinske karijere,*

³ Lavoslav Struna, *Razvoj sporta u Sloveniji*, Nova Evropa, VIII/5, 11.8.1923, str. 126-132.

⁴ Dan, 20.5.1913, *Nogomet ali žogomet*.

⁵ Bernard Gillet, *Povijest sporta*, 1970, str. 46-47.

⁶ Josip Mal, *Stara Ljubljana in njeni ljudje (dalje Mal)*, 1957, str. 119.

⁷ Mal, str. 119; Drago Stepišnik, *Oris zgodovine telesne kulture na Slovenskem (dalje Stepišnik, Oris)*, 1968, str. 14.

vezani na stroga disciplinarna pravila in še strožje besede in lineacije naših konservativnih očetov. 'Sport' je obstojal le pri obligatnih šolskih igrah pod nadzorstvom profesorja. Igralo se je 'balin' (balinanje – op. T. P.) in 'croquet'. - Takrat je počila bomba."⁸ Malce moramo prekiniti njegovo pripoved in razložiti, da so se "obligatne šolske igre" izvajale v okviru šolskih igralnih popoldnevov, medtem ko je bila v okviru pouka telovadba oziroma raznorazna vadba telesa. Šolski igralni popoldnevi so bili enkrat ali dvakrat na teden po dve uri. Prirejali so jih ob lepem vremenu v septembru, oktobru, novembru, maju in juniju. Kot so navajala letna poročila, so popoldnevi dosegli namen, saj so aktivnosti vplivale na večjo disciplino, morale in uspešno telesno utrjevanje. In za razliko od telovadbe ali telesne vzgoje, so igre vsebovale povsem drugo dinamiko, zlasti nogomet, ki je zasenčil vse igre.⁹

Vrnimo se k Kropivnikovi pripovedi. Kot je dejal, je leta 1906 "počila bomba". Nekega dne

so nadebudni prvošolci (mladci okrog 11 leta – op. T. P.) "I. državne gimnazije" v Ljubljani prišli na šolsko igrišče s "kladvi in krogli za 'croquet' in glej, sredi travnika se je vrtelo in skakalo nekaj naših kolegov z nemškega oddelka gimnazije. Od enega do drugega pa so brcali z nogami debelo kroglo. In kadar je padla v lužo, je poskropila nerodne 'brcače' in na njej so se poznale lise, liki, kontinenti naše oble. Oj čudo čudovito!" Radovednost jih je premamila in odšli so opazovat veselo rajanje nemških sodrugov. Uzrli so debelo napihnjeno kroglo iz usnja – "čudo čudovito" – in se, gledajoč "čudo čudovito", čudili in vpraševali "iz česa neki je? Iz železa ni. Napihnjeno usnje? Ne more biti". A je nekdo bistro ugotovil, da je "duša ... notri", in da je torej žoga kot "človek: duša in telo!". "Čudo čudovito" jih je popolnoma prevzelo in vedno bolj so se približevali brcajočim kolegom. Polagoma so pričeli "kibicirati" in se navdušili nad zabavno novostjo.

Kmalu so tudi oni znali igrati z napihnjnim usnjem z "dušo in telesom" in z vztrajnostjo so stopili led šolske konzervativnosti ter dobili pri šolskih igrah žogo. A niso bili edini. Kaj kmalu

⁸ Dr. R. K. (Rudolf Kropivnik – op. T. P.), *Kakšni so bili začetki nogometa?*, Slovenski sport, 9.5.1926, str. 14 – 15 (dalje R.K.).

⁹ Stepišnik, *Oris*, str. 78-81.

so izvedeli, da so jo imeli, žogo namreč, na "real-ki" in na "II. državni gimnaziji". Spomladi 1907 je "brcala" ljubljanska mladež "že vsepovprek". Vendar je mladina "brcala" pravo žogo le v okviru šolskih popoldnevov, ko pa je bilo konec šolskega leta, so "poleti suvali s travo nabasano rutico, jeseni dozorel kostanj, pa tudi kamne, tenis-žoge in bog-ve še kaj." Jasno, nogometna žoga je bila draga, za starše in moraliste pohujšljiva. Kdor bi se hotel v nogometu izpopolniti in se ukvarjati z njim še kako drugače, ta bi trčil ob šolski "disciplinarni red", ki je "prepovedoval vsako združitev brez dovoljenja šolskih oblasti. In profesorji? Ti so seveda bili proti vsaki novotariji. Posebno proti tej hribovski igri, kjer se riskira noge in glavo in... obleko in drage čevlje. *Anatema* (izključitev - op. T. P.) je zadel vse brcače. *Karcerji* (disciplinske kazni - op. T. P.) so peli in 'primerni' redi in doma - palica."¹⁰

Zgodba o novostih, v našem primeru nogometa - te "hribovske igre" in "budalaste sirovosti" (sirovosti - op. T. P.),¹¹ ki že dobrih sto let omamlja naš planet, se vedno ponavlja. Dejansko se zgodovina v tem primeru vrti v krogu. A vedno se najde nekdo ali skupina, ki se ne prepusti toku časa, pač pa si pogumno reče: "Korajža velja".¹² To so si dejali najvnetejši dijaki v začetku 20. stoletja in se lotili organiziranja nogometnega kluba. Le-tega so si dijaki "I. državne gimnazije" ustanovili pozimi 1907; "seveda tako tiho, da ta dogodek ni odjeknil na ušesa nepoklicanih". Klubske seje so potekale pozimi na zasnženem dirkališču (današnje letno telovadišče za bazenom Ilirije - op. T. P.) in kepanje je bilo zimski trening. In "po 30 vinarjev na mesec" so "prištedili pri sladkorčkih in zvezkih", da so si na pomlad kupili zaželeno bunko". Kolikor se Kropivnik še spominja (in se opraviči, če je koga pozabil) so prvo nogometno "bratovščino" sestavljali Evgen Betetto, ki mu je Kropivnik priznal vlogo "idejnega iniciatorja in vodje", Ivan Levec, Joža Vidmar, Rudolf Kropivnik, Stanko Bergant - Kmet, Tone Vrhovec in Vlado Klimek. Ko so hoteli spomladi 1908 obelodaniti svojo skrivnost in novost, so izvedeli, da je Stanko Bloudek snoval izvenšolski klub, v katerega je

sprejemal dijake, in "bratovščina" s "I. državne gimnazije" je prestopila v novi klub.¹³ Istočasno so obstajala še moštva na drugih ljubljanskih šolah in v ljubljanskih četrtih. Bloudkovemu klubu so se pridružili še drugi dijaki, kot Cene Hiti, Jankovič, Vlado Kobler, Boltesar, Vadnal, Lozej in novi klub je pričel igrati. Skromno, tiho, zavzeto in zagnano. Glede opreme so bili, kot pravi Kropivnik, "ponižni" in okrcal generacije po prvi svetovni vojni, ko "že naraščaj ne more izhajati brez mreže in garderobe". Njim pa je bila obleka gol, iztegnjene roke prečka, igrišče travnik. "Pozneje, ko je klub dobil naziv *Hermes*, si je umislil dva droga z zgoraj napeto vrvico."¹⁴

Z začetkom delovanja Slovenskega football kluba *Hermes*, ki je deloval pod jurisdikcijo prosvetnega ministrstva, zato ga štejemo kot srednješolski klub (pričetek delovanja moremo glede na pisanje Kropivnika umestiti v leto 1908, medtem ko navajata Stepišnik in Rozman leto 1909)¹⁵, se je nogomet med ljubljansko slovensko mladino "vse lepše razvijal, posebno ko se je njegovo moštvo pomnožilo s Šentpetrčani (moštvom ljubljanske mladeži iz Št. Petra - op. T. P.), ki so mu dovedli novih moči: Turka, Frana Bregarja, Stanka Tavčarja (leta 1920 olimpijca - op. T. P.), Kušarja in druge."¹⁶ Bloudek, ki je od l. 1908 študiral v Pragi, je Hermežanom prinesel idejo za rdeče-bele drese z zvezdo, simboli praške Slavije in Hermežani so idejo prevzeli.¹⁷ Strokovno je mladim Ljubljančanom širil nogometno obzorje njihov kolega Karl Valašek; ta se je leta 1909 priselil s starši iz Češke v Ljubljano.¹⁸

Sledilo je logično nadaljevanje: prve tekme. Najprej z mestnimi tekmeči, ljubljanskimi Nemci,¹⁹ kar pa ni bilo dovolj. "Treba je bilo vstopiti v svet"²⁰ in tako sta slovenska časopisa v začetku maja 1911 napovedala "prvo veliko football tekmo" v Ljubljani.²¹ Veliko zato, ker je to bilo "pr-

¹³ R.K.

¹⁴ R.K.

¹⁵ Stepišnik, Oris, str. 151; Boris Rozman, Športni klub Ilirija v Ljubljani do prve svetovne vojne, Zbornik ob 90-letnici ZAL, 1988, str. 143 (dalje Rozman).

¹⁶ R.K.

¹⁷ Stepišnik, Stanko Bloudek, 1971, str. 33.

¹⁸ Športni klub Ilirija v Ljubljani v njegovem 30. življenjskem letu 1940, str. 6.

¹⁹ Ljubljanski Nemci in nemški dijaki so si omislili svojo organiziranost; ta plat športne zgodovine je precej ali pa popolnoma neraziskana.

²⁰ R.K.

²¹ Slovenec (dalje S), 6.5.1911, Prva velika football-tekma v Ljubljani; Slovenski narod (dalje SN), 5.5.1911, Football tekma v Ljubljani.

¹⁰ R.K.

¹¹ Slovenski ilustrovani tednik, 10.7.1913, Nogometna tekma "Slavia"-Ilirija v Ljubljani. uvodoma kratko pojašnijo pol nogometa skozi šolstvo: "Profesorji starega kova, ki so videli edini špas mladine v latinskih glagolih, so rohneli po šolah še pred desetimi leti zoper to "budalasto sirovost". No, mlajše pokolenje se ni dalo oplašiti..."

¹² R.K.

vič, da obišče Ljubljano kak tuj klub”²² in s tem “nastopi slovensko moštvo prvič proti izven ljubljanskemu moštvu”.²³ V goste je prihajala tržaška Studentesca Sportiva. Ker je ljubljansko občinstvo “kazalo ... mnogo zanimanja za football-sport”,²⁴ so pričakovali dober obisk. Glede na primitivno ureditev tedanjega nogometnega igrišča so opozarjali gledalce, da upoštevajo navodila redarjev in ne vdirajo na igrišče v času tekme, saj bi se v takšnem primeru le-ta prekini-la. Prav tako so bili opozorjeni na tekmo “amateurl-fotografi”, da bi ovekovečili slavnostni dogodek.²⁵

V nedeljo popoldne 7. maja 1911 leta je “izgledal tivoljski travnik drugače kot ob navadnih vajah (treningih – op. T. P.) in tekmah ljubljanskega moštva”. Igrišče na travniku v Tivoliju ob Lateralmanovem drevoredu je bilo tokrat “natančno odmerjeno, zaznamovano z belim peskom”, krasila so ga “velika trdnjavska vrata, nove zastavice”, sploh je bilo “bolj športno in nič več tako domače, kakor navadno”.²⁶ Na igrišče sta pri-tekli moštvi Ljubljane ali ljubljanskih srednješolcev in Trsta oziroma tržaških srednješolcev. Trst so zastopali “vratar Štokel, branilca Brovedani in Nemeth I., srednji krilec Rajgelj, levi Butkovič, desni Wald; srednji napadalec Camber, levi skrajni Kummer, desni skrajni Machne, leva zveza Čibej, desna Nemeth II.” Nasproti je stala rdeče-bela enajsterica domačih: “vratar Dolenc Joža, branilca Jankovič Fran in Kobler Vladimir, srednji krilec Hiti Vinko (načelnik ljubljanskega moštva), levi krilec Kušar Ivan, desni Dolenc Edvard; srednji napadalec... Betetto Eugen, skrajni levi Bremec Franc, skrajni desni Valašek, leva zveza Lavrenčak Viktor, desna Vadnal Adolf”. Sodnik je bil profesor Maks Maehr iz Trsta, ki je bil hkrati tudi vodja tržaškega moštva.²⁷

Po devetdesetih minutah igranja se je tekma končala neodločeno 2:2. Poročili s tekem v Slovenskem narodu in Slovencu razkrivata dobro poznavanje nogometa pri Slovenskem narodu, medtem ko je imel Slovenec ali težave z nogometnim besednjakom, ali se je hotel deloma distancirati od novitete, ali se je odločil za slikovito oziroma senzacionalno opisovanje dogodkov in ga podkrepil z vojaškim žargonom, ki naj

bi nadomestil uvodno skromno poznavanje igre, taktike in pravil. Tako je npr. Slovenec poročal, da so po neodločenem prvem polčasu (0:0), v drugem polčasu “vrgli prvo žogo v tržaško trdnjavo Ljubljanci..., drugi goal, kakor se športno pravi, če se sovražniku posreči vreči bombo-žogo skozi trdnjavska vrata, so pa Ljubljanci izgubili, ker je neki branitelj goala v bojni naglici sam vrgel žogo skozi vhod lastne trdnjave”. Slovenec je ocenil, da so se Ljubljanci “borili elegantno, Tržčani z večjim temperamentom”,²⁸ medtem ko je Slovenski narod poudaril, da je “izid tekme... za ljubljansko moštvo jako časten, posebno ker je to bil prvi nastop proti izven ljubljanskemu moštvu” ter da je bila “igra... v splošnem zelo zadovoljiva, igralo se je ves čas na obeh straneh faire, izvzemši nekaj prestopkov tržaškega moštva, ki je skušalo uporabljati svojo telesno premoč. – Naši rdeče-beli so pokazali lepo kombinacijo in hiter tempo, ki so ga vzdržali do konca.”²⁹ Slovenski narod je podal tudi kratko oceno igre igralnih vrst ljubljanskega moštva in ugotovil, da se je “posebno... odlikovalo levo krilo in v prvi vrsti levi back (branilec), ki je marsikateri nevaren napad energično odbil. Vratar je častno rešil svojo vlogo; priporočamo mu le, da nikdar ne zapusti vrat in se ne igra s predolgo vjeto žogo. Halvi (halfi ali vezni del obrambne linije – op. T. P.) so primeroma dobro podpirali forwarde (napadalce – op. T. P.), ki so pa kazali, izvzemši levega krila, precej neodločnosti, zlasti v streljanju in pred nasprotnimi vratmi. Svetujemo zlasti center-forwardu (srednjemu napadalcu), da opusti dribbling ter raje oddaja žogo takoj na krilo.”³⁰

Prva tekma je bila končana. “Ljubljana je vriskala”, kot se spominja Rudolf Kropivnik, Slovenski narod pa je zaključil, da je “videti, da se je tudi pri nas nogomet dobro vpeljal in le želimo, da se v kratkem osnuje poleg dijaških footballistov še samostojen nogometni klub iz sredine meščanov”.³¹ Na slednje ni bilo treba dolgo čakati oziroma - to se je dejansko že dogajalo. O tem nam govori neko poročilo v Slovenskem narodu aprila 1911, ki je poročalo o obisku češke nogometne zveze v Ljubljani. Ta podatek je popolnoma prezrt v zgodovini športa na Slovenskem, nam pa osvetljuje nekatere okoliščine slovenske nogometne institucionalizacije vezane na organiziranje nogometnega kluba ljubljan-

²² SN, 5.5.1911, Football tekma v Ljubljani.

²³ S, 6.5.1911.

²⁴ SN, 5.5.1911.

²⁵ SN, 5.5.1911, S, 6.5.1911.

²⁶ S, 8.5.1911, Nogometna tekma v Ljubljani.

²⁷ S, 6.5.1911, SN, 5.5.1911.

²⁸ S, 8.5.1911.

²⁹ SN, 8.5.1911, Nogometna tekma Ljubljana versus Trst.

³⁰ SN, 8.5.1911.

³¹ SN, 8.5.1911.

skih meščanov kot samostojnega instituta civilne družbe. Kot rečeno, se je sredi aprila 1911 pripeljalo na obisk v Ljubljano "reprezentančno moštvo Ceskeho svazu footballoveho". Čehi so pred tem odigrali dve propagandni tekmi v Zagrebu proti HAŠK-u (Hrvaškemu akademskemu športnemu klubu). Namen njihovega obiska v Ljubljani je, po pisanju Slovenskega naroda, "veljal v prvi vrsti novi organizaciji football-športa v Ljubljani, ki se v kratkem osnuje".³² Češki reprezentanti so imeli sestanek s predstavniki LSK (Ljubljanskega športnega kluba)³³ in "srednješolskih footballistov" (to so bili lahko le Hermežani, kar pa ne izključuje možnosti, da bi bili prisotni še drugi "footballisti"). Na sestanku so v zvezi z nogometom sklenili, "da se za letošnjo sezono najprvo učvrsti srednješolska organizacija" ter da "v surho propagande pošlje Češka football-zveza prvorazredni klub SK Kolin" o binkoštih igrati propagandno tekmo proti sestavljenemu ljubljanskemu moštvu, kar pomeni, da so neformalno igrali nogomet tudi že ljubljanski meščani. Poleg nogometa se je "obravnavala ... organizacija slovenskega športa" in so se "dogovorila važna principijalna vprašanja glede kar najožjega stika slovenskega športa s češkim"; žal ti veljavni principi niso bili razloženi.³⁴

Ilirija, nogometni klub ljubljanskih meščanov

Kdo so bili ljubljanski meščani, ki so snovali nogometni klub? Stepišnik piše o bivših slovenskih študentih, ki so študirali v Pragi in se tam navdušili nad novo športno igro, vodilnim praškim nogometnim klubom Slavijo in njegovimi nogometnimi zmagami. Ti so svojo izkušnjo skušali prenesti v ljubljansko vsakdanje življenje.³⁵ Trenutek za organiziranje kluba je bil po "prvi veliki tekmi" v Ljubljani in glede na sestanek s češkimi nogometaši pravšnji. Zanimivo je, da so se nogometni simpatizerji zbrali že dva dni po "veliki tekmi", to je 9. maja. Občni zbor novega kluba je bil ob osmi uri zvečer v gostilni Pri Roži. Potem ko so se posedli, je Josip Rohrman, predsednik pripravljalnega odbora, naznanil začetek občnega zbora in uvodoma pozdravil navzoče nogometaše novega kluba ter goste: zastopnike LSK, SFK Hermes, Deželno

zvezo za promet tujcev na Kranjskem v Ljubljani in novinarje. Nato je najprej "v glavnih potezah" predstavil "začetek football-igre, katera ima svoje korenine na Angleškem" ter hkrati omenil zmage "čeških igralcev nad drugimi narodi", ki "so s svojo pridnostjo in disciplino dosegli, da so sedaj med prvimi moštvi." Pozdrav gostov je vrnil dr. Zupanc, predstavnik LSK, rekoč, da bo LSK "vedno stal na strani novo se snujočega kluba, kajti s tem je storjen zopet korak dalje na polju športnega gibanja". Sledila je razprava o imenu kluba. Predlagana so bila imena Šparta, Ljubljana in Ilirija in po glasovanju so izbrali ime Slovenski football-klub Ilirija, kar je pomenilo da bodo morali ponovno napisati pravila in jih z novim imenom predložiti upravnim oblastem v potrditev.³⁶ Proti imenu Šparta je narekoval pragmatizem, ker je imel "češki klub Šparta vedno konflikte s sorodnim klubom Slavija", ljubljanski nogometaši pa so se želeli tesneje nasloniti na praško Slavijo. Po sprejetju pravil in krajšem premoru so sledile volitve upravnega odbora. Volitve so se vršile "per acclamationem" in na predlog Mencingerja je bil za prvega predsednika izbran Franc Kandare (odvetniški kandidat), za podpredsednika pa Josip Rohrman (knjigovodja - slednji je pozneje po odstopu Kandareta prevzel predsednikovanje). Drugi odborniki so bili še: dr. Josip Cerk, profesor, Julij Deu, uradnik Kmetijske posojilnice, Rudolf Est, uradnik mestne zastavljalnice, Karol Jurman, optik, Milan Kenda, uradnik Kmetijske posojilnice, dr. Ivan Lah, urednik, Josip Počivalnik, uradnik Kreditne banke, Edvin Rozman, uradnik banke Slavije, Alojzij Lenček, uradnik Kreditne banke, Vladimir Veršec, korespondent, dr. Janko Berce, magistratni uradnik, Bernard Cescutti, trgovec, J. Dekval, jurist, J. Hotko, "trgovski sotrudenik", Janko Jež, uradnik mestne zastavljalnice, Josip Zupan, uradnik Jadranske banke. Določili so še vpisnino in članarino in ob polenajstih zvečer zaključili občni zbor.³⁷

Upravni odbor se je po dobrem mesecu in pol sešel na prvi seji in sporočil svojo ustanovitev

³² SN, 19.4.1911, *Češka football-zveza v Ljubljani*.

³³ O LSK glej T. Pavlin, "Pri nas je ta panoga sporta še do cela neznana", *Zgodovina za vse*, 1999, 2, str. 83-89.

³⁴ SN, 19.4.1911.

³⁵ Stepišnik, *Oris*, str. 151.

³⁶ B. Rozman omenja tudi ime Carnia (Rozman, str. 143), česar pa v zapisniku ustanovnega občnega zbora Ilirije ni zaslediti.

³⁷ Zgodovinski arhiv Ljubljana, *Gradivo SK Ilirija, letnična enota 1, arhivska enota 1 (dalje SKI)*, občni zbor 1911. B. Rozman je opozoril, da v kartoteki društev Arhiva RS ni evidentiranega pravilnika SFK Ilirija; to drži, ohranjeni so pravilniki iz obdobja prve jugoslovanske države; kljub temu je v kartoteki kot letnica ustanovitve kluba navedeno leto 1911.

³⁸ SKI, seja odbora (dalje s.o.) 21.7.1911

Datum in kraj tekme	19. 2. 1936	I. moštvo Športni klub „Štorka“ Ljubljana		Tek. št. tekme:	19-136
	v Smoljane	v prijateljski nogometni tekmi proti:		I. moštvo H.Š.K. „Sparta“ iz Zagreba	
Izid tekme: goli 4:0, (v polčasu 2:0), kot 4:2					
Sestava moštva:					
Fidrujaj Oman Prethar Gregar Juranič					
Tavčar Juranič Geršaj					
Prethar Bopčar					
Belan					
Gole zabili: Oman 2 (1=11 m), Prethar 1, Gregar 1					
Sodnik: Prethar iz Smoljane; Načelnik moštva: Prethar					
<i>Prethar</i> Drugi dan sta oba kluba nastopila z boljimi moštvoma, a kljub temu nista dosegla igre prvega dne, ker so se nekateri igralci Sparte prepirali, delali medkrite in uporabili zelo surovo igro, proti čemu sodnik ni znal nastopiti. — V Mirli se hoče udomaćiti zopet stara grda navada, pred katero pravočasno svarimo: igralci se med seboj predeajo, to celo na način, ki se ga letelcent slovc izogiba. Za spremembo ljudi vseh koo malo opozorila. Dnevo irko so jo v tem naravnost odlikovalo, v ponedeljek so iz mavzel tega duha pa kur val irje, aredaj napadaci. Če igralci nčeto opoziti, leti iz osebnih naribov, naj bi pomislili vati, pokvarilo s takim nastopom, naj bi se iz		Opomba: Sport 21/1936 Stanko Tavčar			

češki nogometni zvezi, kluboma Smiehov in Kolín iz istoimenskih mest, zagrebškim klubom HAŠK, Gradjanski in Srbski sportni klub, ljubljanskemu LSK ter Deželni zvezi za promet tujcev na Kranjskem v Ljubljani. Obenem so iz Pra-

ge naročili športno glasilo Sport a hry.³⁸ Nogo-metaši so medtem pričeli brcati. Veliko zanimanja so poželi ilirijani med mladimi Hermežani, ki so se "smejali" brcanju "mož, starih preko dvajset, nekateri preko trideset let, z bradami in

brki, očali in oženjenimi." Nova konkurenca Hermežanom ni bila nevarna na zelenem polju, temveč in predvsem na finančnem. Kot se Kropivnik spominja je kaj *"kmalu... prišlo spoznanje. Ni samo znanje 'stoperjev' in drugih umetnosti, kar tvori podlago sportu, temveč predvsem – denar. In mi smi bili skoro brez njega. Oni pa so imeli krasen prostor, vedno nove žoge in drese, celo prave čevlje kot smo jih videli v knjigi Der Fussball in prava vrata. Vleklo nas je tja k belo-zelenim in sklenili smo prijateljstvo."*³⁹ In dejansko sta kluba navezala tesnejše stike. Nekateri Hermežani so vstopili v Ilirijo, ne pa prestopili, Ilirija pa je prevzela pokroviteljstvo, tako organizacijsko kot finančno, nad tekmami Hermes, ki je v javnosti zastopal ljubljansko-slovenski nogomet.

Glede na zgoraj omenjeni aprilski dogovor med češkimi nogometaši in ljubljanskimi športniki je Ilirija poleti 1911 prejela ponudbo tekme češkega kluba Kolin. Slednjo je zavrnila, češ da je *"klub premalo izvežban in tudi finančno šibek"*⁴⁰ in bi bil nasprotnik premočan. Tako je Ilirija, ojačana s Hermežani, svojo prvo tekmo odigrala 30. julija 1911 v Kranju in premagala kranjske nogometaše s 5:2. V moštvu je bilo 6 Hermežanov: Evgen Betetto, Jankovič, Vadnal, Hiti, Valašek, Bremec, ostali so bili ilirijani: Janko in Josip Rohrman, V. in A. Franzot, Alfonz Mencinger.⁴¹ Tekma ni imela odmeva v ljubljanski javnosti, zato pa je bila, presenetljivo, za isti dan napovedana tekma med Ilirijo in Hermesom.⁴²

Ilirija se predstavi

Ilirija se je ljubljanskemu občinstvu predstavila 17. septembra istega leta.⁴³ V goste ji je prihajal graški Rapid. Ko se je Ilirija odločala za ali proti tekmi, je bilo rečeno, da je sposobna igranja tekme, ker so k Iliriji prestopili nekateri igralci Hermes.⁴⁴ Ti so postali okostje prvega moštva, Hermežana Vinko Hiti in pozneje Evgen Betetto pa sta prevzela vodstvo nogometašev. Po presoji Slovenskega naroda naj bi bila Ilirija in Rapid

*"približno enako močna".*⁴⁵ *"Graško nemštvo moštvo F. M. Rapid"* je, po Slovenskemu narodu, *"baš v zadnjem času imelo obilo tekem",*⁴⁶ tako doma v Gradcu in na Štajerskem kot na Ogrskem. Moštvo je bilo *"sestavljeno iz članov dveh graških moštev", "zadnja strokovna poročila"* pa so posebej hvalila *"njih dobre tekače in jako hitro ter živahno igro".*⁴⁷ Temu primerno *"domače moštvo ne bo imelo tako lahkega stališča in bo gotovo igra polna jako zanimivih, morda naravnost razburljivih momentov in zato bode tudi občinstvo s tekmo lahko zadovoljno."*⁴⁸ Obenem je bila opravičena vstopnina, saj je organizacija tekme nosila določene stroške. Poleg stroškov same tekme je morala Ilirija plačati Gradčanom vožnjo in jim preskrbeti prenočišče s prehrano. Vstopnice je bilo možno kupiti v predprodaji v ljubljanskih trafikah, na dan tekme pa pri blagajni na igrišču. Opozorili so še, da *"ustop na travnik brez vstopnice ni dovoljen, ravno tako tudi poslužiti se sedežev z izkaznicami za stojišče".*⁴⁹

Lepo napoved tekme je v veliki meri pokvarilo zgodnje jesensko deževno vreme, ki je *"skoro onemogočilo match."* K sreči je tik pred tekmo *"pojenjalo deževje toliko, da sta zamogli moštvi nastopiti".* Na tekmi se je zbralo *"do 1000"* gledalcev, kar je bil Slovenskemu narodu *"jasen dokaz, kako prodira football vedno bolj v vse sloje občinstva."* Tekma se je končala 2:2, vendar pa rezultat zaradi razmočenega terena ni mogel biti *"merodajno merilo za kakovost obeh klubov."* Kot je še zapisal Slovenski narod, je Ilirija *"v tehničnem oziru prevladala",* posebej se je *"odlikovala... napadalna vrsta",* medtem ko je bila pri Gradčanilih, *"ki imajo dosti kombinacije", "odločna obrana z vratarjem boljša od napadalcev".* To se je reflektiralo tudi v poteku dogodkov, saj je Ilirija še deset minut pred koncem tekme vodila 2:1, nato pa iz prostega strela prejela izenačujoči gol. Da tekma ni bila le 'špas', priča poročanje o nedisciplini na igrišču in vmešavanju Gradčanov v *"odločbe razsodnika",* zato je imel sodnik *"težko stališče in je izgubil celo parkrat vodstvo, katerega si je pa še sam poslabšal vsled premajhne odločnosti".* Nasprotovanje sodniškim odločitvam je Slovenski narod okrcal, češ da je to *"odločno na kvar sportni stvari, saj se s*

³⁹ R.K.

⁴⁰ SKI, s.o. 16.6.1911.

⁴¹ SKI, s.o. 23.8.1911; arhiv knjižnice Fakultete za šport hrani zapisnike tekem SK Ilirije med leti 1911-1921 spele v mapi Nogometne tekme 1911-1921 (dalje Tekme 1911/21).

⁴² SN, 29.7.1911, Nogometna igra med člani F.K. Ilirija in moštvom društva F.K. Hermes.

⁴³ Zapisnik nogometnih tekem SK Ilirije 1911-1921 datira tekmo 24.9.1911.

⁴⁴ SKI, 10. s.o. (brez datuma).

⁴⁵ SN, 12.9.1911, Football-tekma Gradec-Ljubljana.

⁴⁶ S, 15.9.1911, Football-match F.M. Rapid, Gradec-S.F.K. Ilirija, Ljubljana.

⁴⁷ SN, 14.9.1911, Football-tekma Rapid-Ilirija.

⁴⁸ SN, 14.9.1911.

⁴⁹ SN, 14.9.1911; S, 15.9.1911.

tem zavaaja le občinstvo v nedopusten kontakt z igralci in moti potek tekme".⁵⁰ Če upoštevamo še identifikacijo gledalec-igralec in slovensko-nemško nacionalno rivalstvo, je bila lahko tekma že na meji ekscesa.

V prvi polovici leta 1912 se je povezava med Hermesom in Ilirijo še stopnjevala, dokler niso Hermežani popolnoma prestopili v Ilirijo. Temu je sicer nasprotovala politika šolskih oblasti, ki je prepovedovala *"dijakom igrati nogomet razen v šolskih moštvih"*,⁵¹ zato je Betetto na eni od sej klubskega odbora predlagal, naj bi *"deputacija Ilirije"*, ki jo je prevzel dr. Janko Berce, posredovala pri šolskem svetu za *"pripustitev"* Hermesa k Iliriji. Prvi moštvi Hermesa in Ilirije sta se spojili tekom prve polovice leta 1912, hkrati pa je Ilirija prevzela *"aktive in pasive"* Hermežanov.⁵²

Ali so bili novi dogodki sprejemljivi vsem članom Ilirije? Na podlagi poročila II. občnega zбора, da se je ga udeležilo le 8 članov in sicer 4 ilirija-

ni in 4 Hermežani-člani Ilirije-bi lahko sklepali, da je nekatere popustila vnema. Kako tudi ne bi? V nogometu so bili v podrejenem položaju, drugih športov pa Ilirija še ni gojila. Tajnik Kenda je na istem občnem zboru navedel, da je bilo tekom leta 1911/12 11 odborovih sej, *"katere so bile večji del slabo obiskane"*. In tudi članarine so bile slabo plačevane.⁵³ Morda je nekatere minila vnema že po prvih treningih, zlasti če so bili razmišljali o nogometu kot zabavi, sprostitvi ali rekreaciji, medtem ko so drugi razmišljali resneje. Ilirija je imela po vključitvi Hermežanov dve moštvi: prvo in rezervno ter je ob pomanjkanju nasprotnikov lahko odigrala medsebojne javne tekme. Ustanovitelj kluba so prevzeli upravno - organizacijsko delo. Del teh se je poizkusil tudi v novih športih, npr. zimskih: sankanju in smučanju.

Nogometno igrišče

Ilirijin upravni odbor je s svojim nastopom prevzel nalogo pridobitve in ureditve igrišča. Prvo igrišče je bilo urejeno v Tivoliju med Latermanovim drevoredom in *"dirkališčem"* (*"dirkališče"* je bilo na prostoru današnjega letnega te-

⁵⁰ SN, 18.9.1911, Football-tekma S.F.K. Ilirija (Ljubljana) versus F.M. Rapid (Gradec) 2:2 (2:1).

⁵¹ Stepišnik, Oris, str. 151.

⁵² SKI, s.o. 4.6.1912.

⁵³ SKI, občni zbor 1912.

lovadišča ob bazenu Ilirija).⁵⁴ Stalno organiziranje tekem in njihovo trženje je zahtevalo novih rešitev, zlasti ureditev prostora za gledalce in zagraditev celotnega prostora pred "zijali". Že v letu 1912, torej ko je Ilirija popolnoma prevzela organizacijo nogometnih tekem v Ljubljani, je časopis Dan ob napovedi ene od tekem omenil, "da ni posebno lepo, ako se gledati hoče zastonj, ker ima društvo Ilirija velike stroške in tudi dovolj dela s tem, da preskrbi tekmo in s tem našemu občinstvu primerno zabavo".⁵⁵ Nekoliko ostreje je zapisal Slovenski narod leto pozneje, da ne najdejo "primerne izraza za one, ki zijajo zastonj. To so pa ljudje brez sramu. Taka tekma stane denar – gotovi ljudje pa se ne zavedajo, da se zastonj nič ne dobi".⁵⁶ Pri Iliriji so skušali "zijala" odstranjevati oziroma jim zastreti zastonjarsko gledanje, vendar je bilo to jalovo početje. A idej, kako preprečiti pojav "zijanja", ni manjkalo. Eni so bili mnjenja, da bi jih bilo dobro "poškropiti z ono brizgalno, s katero se po cestah škropi". Drugi so predlagali njihovo fotografiranje in javno razstavo "s primernim podpisom".⁵⁷ Tako je Ilirija ob napovedi ene do tekem spomladi 1913 obvestila, da tiste, "ki običajno gledajo zastonj čez plahte ali iz ceste" (travniki, na katerem je bilo urejeno nogometno igrišče, je ležal v nižjem nivoju kot cesta, ki je vodila od Cekinovega gradu proti mestu), fotografirajo na klubske stroške: "Fotografu je razven tega naročeno, da si izbori za značaje posameznih teh gledalcev tipične obraze in si preskrbi njihove naslove, da jim jih more potem, ko bodo te fotografije glede njih uspelosti razstavljene, za trajni spomin doposlati na račun Ilirije".⁵⁸ Neplačevanje tekem je povečevalo finančno tveganje organizacije tekme in, kot so poudarjali mediji, ogrožalo sam razvoj slovenskega športa. Kot je zapisal Dan, bi moralo tudi ljubljansko občinstvo prevzeti nekaj več "športnega duha", ki bi se ga pokazalo s tem, "da se pride športne prireditve gledat, ne samo gledat, marveč tudi plačat ono malenkostno ustopnino." Poudarili so še, kako da se šport razvija po drugih mestih, da ga podpirajo "najrazličnejši faktorji, podpira ga pa tudi občinstvo samo". V Ljubljani so razmere nasprotno in grozijo, da "bomo zaostali za dru-

gimi, kljub temu, da imamo dober športni material, to pa samo radi tega, ker se športnega gibanja dejansko ne podpira". Ob nespremenjenem stanju bi bilo ogroženo tudi delovanje Ilirije, saj bi se morala omejiti "samo na tiho in skromno delovanje".⁵⁹

Izboljšanje položaja bi omogočila ureditev novega nogometnega igrišča. Ureditve igrišča je bila za Ilirijo prioritetnega značaja v letih pred prvo svetovno vojno. Ilirijani so že na občnem zboru leta 1912 poudarili, da je nadaljnji napredek Ilirije, potem ko je priredila nekaj tekem in "zbudila med Slovenci zanimanje za nogometni šport", zaradi pomanjkanja "društvenih prostorov" zaviran.⁶⁰ Leto pozneje je klubske vodstvo na eni od sej poudarilo, da je klubske igrišče "bistveno vprašanje klubovega nadaljnjega delovanja". Ena od možnih rešitev je bila preureditev "dirkališča", ki ga je tedaj upravljalo telovadno društvo Ljubljanski Sokol. Zato je Ilirija vzpostavila stike s Sokolom. Stroške preureditve bi delili, po enem od predlogov pa bi "dirkališče" preuredila mestna občina v športni prostor za nogomet s tekališčem na mestne stroške. V tem primeru bi Ilirija občini plačevala amortizacijsko najemnino.⁶¹ Mestna občina je bila, po poizvedovanju klubskega odbornika Berceta, pripravljena investirati v športne namene, vendar šele po letu 1915, ko bi potekla najemna pogodba s Sokolom.⁶² Igrišče je tako še naprej ostalo pereča točka odborovih sej in julija 1913 je Josip Rohrman poročal, da je "storil korak glede igrišča" in govoril z županom dr. Tavčarjem, ki mu je svetoval, naj se napravi vloga, katero bo po svojih močeh podpiral.⁶³ Okrepljeni agitaciji za pridobitev igrišča v letu 1913 je botrovalo na eni strani že omenjeno "zijanje", na drugi strani pa načrtovanje tekme z znamenito Ilirijino vzornico, praško Slavijo. V tem primeru ima problem nogometnega igrišča v Ljubljani pred prvo svetovno vojno nemalo podobnosti z današnjim časom, le da je igrišče nadomestil stadion. Ljubljana tedaj (in danes) enostavno ni premogla primerne igrišča za vrhunsko tekmo. Tako Slovenec kot Dan sta v začetku maja poudarila, da je treba obvezno rešiti vprašanje "športnega prostora" v Ljubljani, saj travnika, na katerem je

⁵⁴ SKI, zapisniki sej odbora 1911/12; 26.6.1912 je Deu na seji odbora ponovno predlagal, da naj vložijo prošnjo na magistrat za igrišče ob Latermanovem drevoredu.

⁵⁵ Dan, 21.7.1912, Nogometna tekma.

⁵⁶ SN, 12.5.1913, Nogometna tekma Ilirija-Jugoslavija 2:1. Ljubljancani zmagali nad Goričani.

⁵⁷ Dan, 13.5.1913, Nekaj nasvetov.

⁵⁸ Dan, 21.5.1913, Nogometna tekma.

⁵⁹ Dan, 10.5.1914, Tekme za prvenstvo v nogometnem športu in naše občinstvo.

⁶⁰ Dan, 25.3.1912, Občni zbor nogometnega društva Ilirija.

⁶¹ SKI, s.o. 6.5., 11.6.1913.

⁶² SKI, s.o. 11.6.1913.

⁶³ SKI, s.o. 21.7.1913.

bilo nogometno igrišče, ni bilo mogoče zgraditi.⁶⁴ Vzporedno z gostovanjem praške Slavije je Ilirija sredi maja 1913 napovedala atletske miting, kar je pomenilo širitev športnega gibanja. In z vidika uspešnega širjenja športnega gibanja v Ljubljani je bil pomen športnega prostora v Ljubljani tem večji. V ta namen bi se, je pisal Dan, "dirkališče... dalo spremeniti v pravi stadion, kjer bi se gojila telovadba in šport vse vrste." Rešitev problema športnega prostora zahtevata tako "vzgoja mladine" kot "napredek Ljubljane" je pisal Dan ter poudaril, da "še le potem bomo kmalu mogli govoriti tudi o slovenskem športu".⁶⁵

A preteklo je leto 1913 in mestni magistrat jim je med 16. aprilom in 16. majem 1914 odpovedal igrišče. Vprašanje slednjega je na sejah Ilirije ponovno prišlo na prvo mesto. Klubski odbor je aprila 1914 sklenil "osebno vplivati na odbornike Sokola". Ti so potem večinoma podprli idejo, da se proti primerni odškodnini odstopi dirkališče Iliriji. Ilirijin odbor je zato nemudoma naslovil vlogo Sokolu s ponudbo o začasnem najemu prostora do leta 1916 in plačilu najemnine. Ilirija bi prav tako prevzela strošek planiranja igrišča, ki ga je načrtovala rešiti s prošnjo magistratu za pomoč 15 do 20 mestnih delavcev.⁶⁶ Sokol je "principierno" podprl Ilirijine predloge in obe organizaciji sta izvolili odbora za nadaljnja pogajanja. Pogajalci so dorekli začetno in Ilirija si je nato uredila igrišče na "dirkališču", kjer si je tekmo lahko ogledalo od 4 do 5 tisoč gledalcev.⁶⁷ Svečana otvoritev igrišča, ob prisotnosti župana dr. Tavčarja in podžupana dr. Trillerja, je bila 24. maja s tekmo proti Češki tehniki iz Brna.⁶⁸

Novo igrišče je služilo Iliriji za trening in prirejanje tekem. Ob njem je ostalo urejeno še staro igrišče, ki so ga lahko oddajali proti primerni odškodnini ali pa tudi zastonj, ob plačilu zgolj materialnih stroškov. Isto načelo je veljalo za igrišče na "dirkališču". O tem nam pričata prošnji Garnisonsofficiers-Fussballklub-a in športnega kluba Slovan za uporabo igrišča. Ilirija je

prošnjama ugodila in prvim zaračunala odškodnino 25 K, medtem ko se za Slovana ne omenja odškodnine. Zanimivo ponudbo je posredoval odbornik Deu, ki je naznanil, da je deset starejših oseb pripravljeno stopiti v klub, "če se jim na dirkališču pripravijo primerne deske za sončenje"; želji je bilo ugodeno.⁶⁹

"Dirkališče" so ob izbruhu prve svetovne vojne zasedle vojaške oblasti in uredile skladišče. Po vojni so si Ilirijani uredili igrišče v Spodnji Šiški ob Pivovarni Union, "dirkališče" pa je Ljubljanski Sokol preuredil v letno telovadišče.

Športni in nogometni utrip

Osrednje mesto v klubskem delovanju je imel nogomet. Vendar pa se je načelo športne interne konkurence ali selektivnosti kaj kmalu odrazilo med članstvom. Tako so se pojavili v klubskem delovanju tudi drugi športi. Ko so pozimi 1912/13 v Bohinju oziroma v Bohinjski Bistrici priredili sankaske in smukaske tekme, je bilo med udeleženci 5 članov Ilirije. Med njimi so brata Alfonz in Karel Mencinger ter Vilfan dosegli prva mesta v sankanju. Prav tako so Ilirijani, člani in prve članice, uspešno nastopili na tekmah naslednje zimo.⁷⁰ Poleti 1913 so Fran Ravnik (Blejec, a član Ilirije), Šaplja in Kandare nastopali na plavalnih tekmah v Crikvenici, na Bledu in v Karlovcu.⁷¹ Sredi maja istega leta je Ilirija napovedala organiziranje "lahkoatletskega meetinga".⁷² V ta namen je pričelo 10 do 14 članov z atletskim treningom v tovarni Kolinska pod vodstvom tamkajšnjega direktorja Pukla, sicer navdušenega atleta. Miting je bil pozneje spremenjen v "interni obračun" ilirijinih atletov, o njem pa nismo našli vesti ne v zapisnikih

⁶⁹ SKI, s.o. 23.3., 20.5., 1.5.1914.

⁷⁰ SKI, občna zbora za leti 1913 in 1914; v Bohinjski Bistrici in bohinjskem kotu so po izgradnji bohinjskega železniškega predora zelo radi počitnikovali Tržačanci in Goričanci. Da bi turistično ponudbo razširili so zgradili v Bohinjski Bistrici posebno sankasko progo Belvedere, ki je pozneje propadla.

⁷¹ SKI, s.o. 23.3.1914.

⁷² SKI, s.o. 14.5.1913, glede na dejstvo, da so bile specializirane atletske prireditve v javnosti relativno neznane (telovadni zleti Sokolov so npr. vsebovali le nekaj atletskih disciplin), je bilo naročeno klubskemu tajniku Alfonzu Mencingerju, naj v časopisju objavi več poučnih člankov o atletskih tekmah (s.o. 19.5.1913); teh nismo zasledili, pač pa le najavo mitinga (S, 16.5.1913, Zanimiva tekmovanja, Dan, 17.5.1913, Športno gibanje). Za atletske miting so sestavili tekmovalni poslovnik, ki je dovoljeval štart oz. udeležbo atletov bivajočih stalno na Kranjskem, ki so ali bili slovenske narodnosti ali člani športnega oz. telovadnega društva (s.o. 19.5.1913).

⁶⁴ S, 16.6.1913, Športni prostor v Ljubljani; Dan, 13.5.1913, Pri včerajšnji tekmi ...

⁶⁵ Dan, 9.6.1913, Naučni minister in šport.

⁶⁶ SKI, s.o. 7.4., 20.4., 27.4. 1914.

⁶⁷ SKI, s.o. 1.5.1914

⁶⁸ Josip Rohrman je v začetku junija 1914 predlagal zahvalo "pismenim potom" županu dr. Tavčarju za "neprecenljive zasluge pri gradnji novega igrišča" (SKI, s.o. 3.6.1914).

klubskih sej ne v časopisju.⁷³ Da pa so Ilirijani kljub temu gojili atletiko nam govori podatek, da je v letu 1914 klubski odbornik dr. Berce predlagal včlanitev v Österreichischer Leichtathleten Verband.⁷⁴ Atleti in plavalci Ilirije so bili poleti 1913 povabljeni na Športni teden zagrebškega HAŠK-a, vendar ni poročil, da bi se ga udeležili.⁷⁵ Če upoštevamo dejstvo, da so ljubljanski športni delavci (prednjačili so člani Ilirije) v letih po prvi svetovni vojni organizirali podobno prireditev v Ljubljani, obstaja verjetnost, da so nekateri člani Ilirije ali obiskali ali se udeležili HAŠK-ovih prireditev in izkušnjo uporabili v letih po prvi vojni. Zaradi širitve športnega programa so se v Iliriji že pred prvo svetovno vojno odločili za spremembo imena v "sportni klub" Ilirija,⁷⁶ kar pa se je dejansko zgodilo šele po vojni.

Osrednje mesto v klubskem življenju je imel nogomet. Nogometne tekme Ilirije so bile vodilne športne prireditve v Ljubljani. Zaradi svoje medijske odmevnosti so lahko klubu prinesle zaslužek in mu omogočale normalno poslovanje ter širitev klubskega poslovanja. Prvo tekmo Ilirije smo že opisali. Zadnja tekma prvega obdobja klubskega delovanja je bila odigrana oktobra 1914. To je nekoliko presenetljivo, saj je, glede na ohranjeno dokumentacijo, klubski odbor nehal sestankovati avgusta 1914. Glede na vojne razmere je klub prekinil svoje delovanje vse do sredine leta 1919.⁷⁷

V letih 1911-1914 so Ilirijani odigrali 47 tekem. Večina tekem je bila odigranih v Ljubljani in sicer 39. Osemkrat so med leti 1911-1914 gostovali in to leta 1911 v Kranju, leta 1912 na Sušaku, v Zagrebu v letih 1912, 1913 in 1914 in leta 1914 v Opatiji.⁷⁸

Nogometne tekme Ilirije

Leto	Vseh tekem	Tekme v Ljubljani	Gostovanja
1911	2	1	1
1912	7	5	2
1913	19	18	1
1914	19	15	4

Bilanca tekem

Leto	Tekme	Zmage	Neodločeno	Poraz	Razmerje v golih
1911	2	1	1	0	7:4
1912	7	3	0	4	18:17
1913	19	10	3	6	50:43
1914	19	13	0	6	66:28

V letih 1912-1914 se je v Ljubljani oblikovalo še nekaj drugih klubov, ki so bili vsi kratkega veka. Tako je poleg Ilirije v letu 1912 delovala Vzajemnost, v letu 1913 Concordia in v letu 1914 Olimpija. Leta 1913 je bil ustanovljen Slovan, ki je edini izmed omenjenih ohranil svojo organizacijo. Nobeden teh klubov ali tudi kombinirana medklubska postava se ni mogla meriti s prvo postavo Ilirije. Običajno so se te tekme končale z visoko gol razliko v prid Ilirije (od tod tudi visoka pozitivna gol razlika v letih 1913 in 1914). Na sploh v Ljubljani Ilirija ni imela dostojnega tekmeca oziroma, rečeno v žargonu, bila je boljša "za klaso". Ljubljanska moštva, tudi nemško, so se težko kosala še z ilirijinim drugim moštvom, saj je le-to lahko premagalo celo prvo moštvo. V primerjavi s sosedno konkurenco: nemško, slovensko (goriška Jugoslavija) in hrvaško, je Ilirija kvalitetno najbolj zaostajala za zagrebškimi klubi.⁷⁹

Že kaj kmalu po svoji ustanovitvi je imela Ilirija t. i. dijaško moštvo ali podmladek, ki pa se ni mogel kosati z dijaki Hermesa. Po prestopu Hermesa k Iliriji leta 1912 in Concordie leta 1913,⁸⁰ je Ilirija, glede na pomanjkanje ljubljanskih močnih nasprotnikov, organizirala medsebojne tekme svojih moštev. Pod imenom Ilirija je tako lahko igralo "I. moštvo", "rezervno moštvo" (kombinirana postava rezerv I. moštva, standardnih igralcev in posameznikov II. moštva) ter "II. moštvo", saj je imela Ilirija septembra 1913 52 "izvršujočih članov", t. j. aktivnih nogometašev, ki so "izvrševali" nogomet.⁸¹

⁷³ SKI, s.o. 3.6.1913: da pa trening ni bil ravno priljubljen, nam priča nastop Menciungerja na izrednem občnem zboru 15.9.1913, ko je "grajal omalovaževanje lahkoatletičnega in nogometnega treninga", za treniranje atletike je bilo nabavljeno atletsko orodje (s.o. 17.11.1913)

⁷⁴ SKI, s.o. 13.5.1914.

⁷⁵ SKI, s.o. 18.7.1913.

⁷⁶ SKI, s.o. 21.7.1913.

⁷⁷ Zadnja seja odbora je omenjena na občnem zboru leta 1919 (Gradiivo SK Ilirija) v poročilu za preteklo obdobje; glede na ohranjene zapisnike tekem med leti 1911-1921 je bila zadnja tekma odigrana 25. oktobra 1914.

⁷⁸ Tekme 1911/21.

⁷⁹ Tekme 1911/21; SKI, seje odbora 1913/14.

⁸⁰ SN, 12.5.1913.

⁸¹ SKI, občni zbor 1913.

Število nastopov igralcev Ilirije (za I., rezervno ali II. moštvo) v letih 1911-1914⁸²

Vratarji	ŠT	Branilci	ŠT	Napadalci	ŠT
A. Franzot	2	Badiura	2	Benedik	6
Lončarič	2	Beltram	36	Betetto	39
Pelan	34	Brovedani	5	Bremec	27
Primožič	10	Čarf	1	Bregar	28
Soklič	8+6*	Černe	14	Deržaj	18
Završnik	1	Dremelj	11	Deu	2
		V. Franzot	1	Dubravčič	2
		Gorjup	1	Fink	5
		Jankovič	23	Hiti	9
		Kavšek	13	Jirkovsky	6
		Kobler	5	Kamen	4
		Koritzky	4	Kermavner	2
		Kukovec	2	Kirin	13
		Kušar	29	Kobi	1
		Lilleg I**	5	Kreutzberger	6
		Mencinger	1	Kveder	1
		Nemeth	1	Lenassi	14
		Pollandt	6	Lilleg II	10
		Pretnar I	9	Petrič	1
		Rajgelj	5	Pretnar II	8
		Rattay	2	Prosenc	6
		Rebec	9	Josip Rohrman	1
		Janko Rohrman	1	Sajovic II	1
		Sajovic I	1	Strand	1
		Šešerko	2	Vadnal	2
		Tavčar	26	Valašek	15
		Turk	32	Vidmar	6
		Učak	4	Vidmajer	22
		Vodišek	14	Volkar	13
		Vrančič	18	Vrabec	4
				Trobevšek	5
				Zimmermann	1

ŠT - število tekem

- * Soklič se v zapisniku pojavlja šestkrat kot igralec v polju (trikrat branilec in trikrat napadalec); to je bilo povsem mogoče, medtem ko danes športna specializacija tega ne dopušča.
- ** Pri istoimenskih članih kluba ali bratih so v zapisnikih tekem najprej zapisovali kratice ali imena, pozneje se je uveljavila praksa rimskih števil.

Pri organizaciji tekem z izven ljubljanskimi moštvi so Ilirijani običajno zahtevali povratno tekmo ali v tekočem letu ali prihodnje leto. Ob neizpolnjevanju dogovora je prihajalo do medklubskih nesporazumov in sporov. Vsako ponudbo za tekmo je klubski odbor temeljito premislil in tekmo zavrnil, če je predvidel previsoke stroške. Strah organizatorjev je bilo slabo vreme, ki je vplivalo na obisk tekme, prodajo kart in denarni izkupiček.⁸³

⁸² Rajgelj, Brovedani, Nemeth (Tržačani) in Gorjup (Goričan, član goriške Jugoslavije) so okrepili vrste Ilirije v močnejših tekmah z izvenljubljskimi tekmeci; domnevamo, da je več takšnih primerov.

V 47 tekmah, ki jih je Ilirija odigrala do jeseni leta 1914, so bili nasprotniki iz 11 mest in so z njimi odigrali 37 tekem; 10 tekem odpade na interne klubske tekme oziroma na tekme med I. moštvo, rezervo in II. moštvo.⁸⁴

“Domovinstvo” nasprotnikov Ilirije

	1911	1912	1913	1914	Skupaj
Kranj	1	1			2
Gorenjska*			1		1
Gradec	1		1	2	4
Zagreb		2	4	4	10
Sušak		2			2
Gorica			2		2
Praga			1		1
Celovec			1		1
Opatija			1		1
Brno				2	2
Reka				1	1
Ljubljana		2	3	5	10
Lj.-Ilirija**			6	4	10
Skupaj	2	7	19	19	47

* Igralci so prihajali iz Kranja, Bleda in Radovljice

** Tekme med Ilirijinimi moštvi

Kot je razvidno iz zgornje tabele, je Ilirija, poleg medsebojnih tekem in tekem s slovenskimi tekmeci, odigrala največ tekem z zagrebškimi klubi in med slednjimi s HAŠK-om, ki je tedaj veljal za najboljše nogometno moštvo na “slovan-skem jugu”. Premagati slednje je bila velika motivacija prve generacije Ilirijanov.

“Bojkot”

Glede na politično-kulturne relacije med Slovenci in Hrvati, slovanstvo in mejaštvo v okviru skupne države ter dejstvo, da je bil šport organizacijsko bolje razvit na Hrvaškem, ne preseneti podatek, da je Hrvaška športna zveza (HŠZ) leta 1913 povabila Ilirijo k priključitvi. Vabilo je bilo prebrano 11. aprila 1913 na rednem občnem zboru. Ilirijani so bili načelno za priključitev, vendar pod pogojem, da bi se jih vključilo v tekmovalni sistem.⁸⁵ Toda navdušenje jih je kmalu minilo, ker bi bilo tekmovanje predrago. Vse stroške tekmovalnj bi morali namreč kriti sami, zato so v začetku junija preklicali predhodno prijavo k HŠZ.⁸⁶

⁸³ SKI, seje odbora 1912-1914.

⁸⁴ Tekme 1911/21.

⁸⁵ SKI, občni zbor 1913.

⁸⁶ SKI, s.o. 11 4.-3.6.1913.

Ali so bili posredi preklica tudi drugi dejavniki, npr. avstrijska športna politika in preko nje dualistična politična realnost? Ena od tez je, da se je kranjska deželna vlada trudila preprečevati nogometno povezovanje s hrvaškimi klubi, češ da sodijo hrvaški klubi v ogrski del Monarhije.⁸⁷ Vsaj podoben primer je bil v kolesarstvu. Ko so kolesarji leta 1892 skušali ustanoviti Hrvatsko-slovensko biciklistično zavezo, so oblasti prepoved ustanovitve tolmačile z delitvijo Monarhije na dve državni polovici, ki jima ločeno pripadajo slovenski in hrvaški kraji.⁸⁸ Podobno naj bi veljalo pozneje v nogometu, a o takšnem poseganju deželnih oblasti v delovanje Ilirije v zapisnikih sej klubskega odbora ni sledu. Če drži zgornja teza, je presenetljivo, da klubski odborniki na sejah ne bi razpravljali o politično "vroči tematici", ki je bila pomembna za njihovo nadaljnje delovanje, saj bi jim nudila tekmovalno kontinuiteto z močnimi in medijsko odmevnimi tekmeči. Zgornja teza pa lahko drži, če predpostavimo, da se je v igro včlanjevanja, vmešala, namesto oblasti – ali pa kot podaljšek oblasti, avstrijska nogometna zveza. Ilirija se je namreč v letu 1913 soočila z njenim bojkotom.

Politiko bojkota je po ohranjeni dokumentaciji Ilirije sprožil celovski I. Fussball und Athletik Sport Club konec maja 1913, ko je odpovedal tekmo z obrazložitvijo, da Ilirija ni član Österreichischer Fussball-Verband (ÖFV).⁸⁹ Sicer zasledimo že v letu 1912 tožbo odbora Ilirije nad netaktnostjo graškega Rapida, ki ni hotel organizirati povratne tekme in ga je hotela Ilirija prijaviti ÖFV,⁹⁰ vendar je vprašanje, če to že lahko šteje kot bojkot. Morda Gradčani niso hoteli tvegati slabega vtisa na domačem terenu, ki bi pomenil moralni fiasko v domači javnosti, saj so bili na tekmi v Ljubljani deloma nadigrani. Resda bi lahko slednje veljalo tudi za celovski klub, ki je v tem primeru nečlanstvo Ilirije v ÖFV izrazil le kot izgovor, vendar pa nadaljnji dogodki tega ne potrjujejo.

V začetku junija 1913, ko je odbor Ilirije preklical predhodno prijavo HŠZ, se v zapisniku iste seje omenja poročilo avstrijske nogometne zveze; brez navedbe vsebine.⁹¹ V juliju 1913 je Ilirija ponovno stopila v stik s celovskim klubom za

"revanž" tekmo. Tokrat so celovčani odgovorili, da "*vsled prepovedi Österreichischer Fussball-Verband*" ne smejo igrati z njimi. Obenem so zanimali vesti, da bi bili igrali proti goriški Jugoslaviji (slovenskemu nogometnemu klubu v Gorici) in proti Tržačanom. Predsednik J. Rohrman je iz dopisa Celovčanov sklepal, da je ÖFV "*sklenil Ilirijo odločno bojkotirati*" in bil mnenja, da bodo "*prisiljeni najbrže že v jeseni vstopiti v ÖFV*". Njegovemu mnenju je nasprotoval dr. Ivan Lah, ki se je zavzemal za priključitev k HŠZ.⁹² Tako je bila Ilirija poleti 1913 še vedno pred dilemo: ali vstopiti v ÖFV ali ponovno pretehtati predlog HŠZ oziroma drugače rečeno, ali slediti slovansko povezovanje, sledeč primeru Sokola, ali se vključiti, glede na politično-upravno realnost, v avstrijsko, to je nemško, zvezo. Slovenski šport je imel tedaj, za razliko od sokolstva, to smolo, da je bil organizacijsko prešibak, medtem ko je dualistična delitev Monarhije preprečevala "*jugoslovansko*" povezovanje oziroma organiziranje skupnih slovensko-hrvaških ali jugoslovanskih tekmovalnih sistemov, Čehi pa so bili predaleč. V razhajanjih predsednika Rohrmana in odbornika Laha je videti pragmatizem prvega in nacionalizem Laha, ki je bil obenem tudi član sokolske organizacije. Povabilo HŠZ je očitno otežilo odločitev in na drugi strani pospešilo priključitev avstrijski nogometni zvezi, saj slednja, očitno, ni bila ravnodušna do ljubljansko-zagrebskega oziroma slovensko-hrvaškega združevanja. Ilirija se je pragmatično odločila za včlanitev v ÖFV in avgusta 1913 so prejeli dopis s pogoji včlanitve. Včlanitev v ÖFV je potrdil tudi izredni občni zbor septembra 1913.⁹³ Izmed medijev je vest o vstopu v avstrijsko nogometno zvezo potrdil le Slovenec in hkrati najavil igranje s celovskim in graškim klubom, kar se je tudi zgodilo.⁹⁴

Ne glede na članstvo v ÖFV se Ilirija ni mogla otresti nacionalističnih izpadov. Ko bi morali Celovčani spomladi 1914 prirediti povratno tekmo, so slednji sporočili, da morajo "*zaradi narodnostne prenapetosti celovške publike za dalj časa prekiniti odnose*" z Ilirijo.⁹⁵ Značilno celovško "prenapetost" je povzročila stavka ljubljanskih srednješolcev marca 1914, ob petstoletnici ustoličenja zadnjega koroškega vojvode, ki so jo organizirali "preporodovci". Ilirija se je pritožila ÖFV. Ta je odgovoril, da v tem slučaju ne

⁸⁷ Rozman, str. 144.

⁸⁸ D. Stepišnik, *Kolesarstvo na Slovenskem, 1979*, str. 21: isti, Oris, str. 152.

⁸⁹ SKI, s.o. 3.6.1913.

⁹⁰ SKI, s.o. 21.5.1912.

⁹¹ SKI, s.o. 11.6.1913.

⁹² SKI, s.o. 18.7.1913.

⁹³ SKI, s.o. 20.8.1913, *izredni občni zbor 1913*.

⁹⁴ S, 5.9.1913.

⁹⁵ SKI, s.o. 23.3.1914;

more storiti ničesar, "da pa bo poskušal doseči v jesenski sezoni tekmo med obema kluboma."⁹⁶ Celovčani so se sicer obnašali diplomatsko, kar dokazuje njihov dopis v maju 1914, ko so "*naznanjali, da ne morejo igrati*", ponudili pa nadomestno tekmo z Wiener Sport Clubom, ki je bil tedaj na turneji po "*avstrijskem jugu*". Odbor Ilirije je predlog Celovčanov "principielno sprejel".⁹⁷ Podobno je tudi graški Rapid ponudil odigranje že dogovorjene spomladanske povratne tekme v jeseni 1914. Ilirija se ni strinjala in je zahtevala tekmo po dogovoru.⁹⁸ Izpada že dogovorjenih tekem je Ilirija kompenzirala z iskanjem novih. Tako so se npr. obrnili na celjski Deutscher Athletik Sport Club, ki jim je odgovoril v skrajno nacionalističnem tonu, da igra tekme le proti "*enakacionalnim moštvom*". Ilirija se je pritožila ÖFV a prejela podoben odgovor kot v primeru Celovčanov. Je pa proti Celjanom poleti 1914 nastopilo moštvo ljubljanskih Nemcev, za katere so nastopili člani Ilirije: Evgen Betetto, Stanko Tavčar, E. Turk in Ljubo Vidmajer. Njihov nastop je bil štet kot klubski prekršek in so bili ukorjeni ali opomnjeni.⁹⁹

Tekma s praško Slavijo

Izmed nogometnih tekem zasluži posebno pozornost tekma s praško Slavijo. Kakor je zapisal Slovenski narod in kar velja kot historiografska paradigma, tekma je bila "mejniki" oziroma prelomnica.¹⁰⁰ O Slaviji so krožile razne zgodbi in je med ljubljanskimi nogometnimi poznavalci uživala velik sloves. O njej so krožile razne "povesti, ki so se marsikateremu zdele bajke". Povesti so govorile, "*kake da so bile tekme z Angležji, kako so bežali posamezni golmani iz svojih vrat, ker niso hoteli več loviti žog, katere je pošiljal skozi vrata znameniti Konšek, ker so bili strelji tako močni, da sta padla žoga in vratar skozi vrata.*"¹⁰¹

Gostovanje Slavije v Ljubljani je bil za marsikoga le sen, ki je v letu 1913 postal uresničljiv. Slavija je namreč tega leta načrtovala turnejo po "*slovenskem jugu*" in ponudila Iliriji igranje pod določenimi finančno-organizacijskimi pogoji. Po pogajanjih o pogojih gostovanja (namestitev, prehrana) in dogovoru o odškodnini, sta se klu-

⁹⁶ SKI, s.o. 23.3.1914.

⁹⁷ SKI, s.o. 13.5.1914.

⁹⁸ SKI, s.o. 7.4.1914.

⁹⁹ SKI, s.o. 7.4., 8.7.1914.

¹⁰⁰ SN, 25.6.1913, Vesel športni pojav: "Občinstvo vsled tega že danes opozarjamo na to tekmo, ki obenem pomenja mejnik in zgodovinski dogodek za razvoj športnega gibanja med Slovenci."; Stepišnik, Oris, str. 152 (uporablja besedo prelomnica); Rozman, str. 144.

¹⁰¹ SN, 12.5.1913.

ba dogovorila: termin tekme 2. julij 1913, odškodnina 300 K (zadeva ne zveni nič kaj bratsko-slovansko, pač pa tržno-slovansko). Odbor Ilirije se je ob vprašanju tekme deloma polariziral. Del odbornikov se je zavedal privlačnosti in pomembnosti nasprotnika in odmevnosti prireditve ter bil *"naziranj, da bo uspeh prav ugoden, ako se napravi reklama v velikem slogu."* Drugi so svarili in opozarjali, kako bodo nadomestili morebitni finančni izpad dohodka in kje bodo dobili sredstva. A prevladala sta pogum in želja gostiti velikega slovanskega vzornika, ki je premagoval celo angleška moštva, *"očete nogometa"*, kar je pomenilo, da je Slavija eno najboljših evropskih moštev.¹⁰² Tekma je bila hkrati izrednega propagandnega pomena, tako za novi šport kot za klub in klubske člane in predsednik Ilirije J. Rohrman je nameraval povabiti na tekmo *"glave oblasti in vojaštva"* – in to osebno.¹⁰³

Namera Ilirije je bila v javnosti pozdravljena. Po prvih omembah v začetku junija 1913, da bo *"baje"* v Ljubljani gostovala praška Slavija,¹⁰⁴ so pozneje zadovoljno zapisali o *"veselem športnem pojavu"* in definitivnem gostovanju praške Slavije.¹⁰⁵ Čestitali so Iliriji za pogumno dejanje, njeno požrtvovalnost, da hoče ponuditi ljubljanskemu občinstvu *"res nekaj prvovrstnega"*, *"prvorazrednega... izrednega športnega užitka"* in napovedovali, da bo to *"najznamenitejša športna prireditev, kolikor smo jih dosedaj videli v Ljubljani in kakoršnih ne bomo zlepa in tako hitro pozneje."*¹⁰⁶

Proračun tekme je predvideval *"850 K stroškov: 300 K odškodnine, vozovi 20 K (vozovi za prevoz igralcev na tekmo; gostje so spali v hotelu Tivoli – op. T. P.), prenočitev 60 K, pogostitev 60 K, pogostitev domačih igralcev 30 K, prirediteljev igrišča 20 K, vstopnice 15 K, prirediteljev sedežev 40 K, najemnina za sedeže 50 K, prevažanje 10 K, delavci 10 K, policija 10 K, plakati 60 K, plakatiranje 40 K, korespondenca 10 K, zastave in okraske itd. 30 K, razno 60 K."* Stroške organizacije tekme so nameravali kriti v prvi vr-

sti z vstopnino. Okvirne cene vstopnic so bile: sedeži v ložah 3 K, oštevilčeni sedeži 2 K, navadni sedeži 1 K, stojišča 80 h, otroci in vojaki 40 h. Kot so izračunali, bi se stroški povrnili ob obisku 1000 gledalcev (seveda ob pogoju, da vsi kupijo vstopnice), oziroma bi v tem primeru imeli že 40 K *"prebitka"*. V primeru slabega vremena se je Ilirija dogovorila za preložitve tekme na naslednji dan ob plačilu prenočitve.

Glavni problem pred dokončnim pristankom na tekmo je bil kje dobiti 300 K, ki so jih morali nakazati Slaviji pred njenim prihodom v Ljubljano. V blagajni je bila le tretjina zneska. Kot druge vire prihodka je klubski odbor omenjal članarino, organiziranje predhodne tekme, pridobitev ustanovnih članov (ustanovniki so bili kategorija članstva, ki je plačevala višje članarine, t. i. ustanovnine), posojila ali darila odbornikov. Za sistematičen potek organizacije so oblikovali organogram in uredili posamezne *"delovne odseke: reklamni, sprejemni, rediteljski, gospodarski, vrhovno nadzorstvo"* ter imenovali nosilce dela. Ilirija je mislila tudi na promocijo mesta Ljubljane in odbor je sklenil, da mora *"sprejemni odbor"* stopiti v stik s turističnim uradom, ki naj ob sprejemu čeških nogometašev deli reklamni material mesta Ljubljane in dežele Kranjske.¹⁰⁷

Časopisi so v času organizacijskih priprav stali Iliriji ob strani. Pojasnili so visoke stroške tekme in apelirali na množičen obisk, s čemer bi Ljubljanci upoštevali finančno tveganje in trud Ilirije, ki nasprotno *"pač upa na občinstvo in ono naj ji pokaže, da je tudi med Slovenci zmišsel za šport, da se tudi ono zaveda, kaj je dolžno napram Iliriji"*. Tovrstno osveščanje je bilo potrebno zaradi dejstva, da je med Ljubljanci veljal stereotip, *"da je s prireditvijo igrišča, z nakupom žoge in drugimi malimi malenkostmi glavni izdatek že ugotovljen."*¹⁰⁸

Tekma s Slavijo je zasedla strani časopisov ob koncu junija skoraj vsak dan. Poleg že omenjenega finančnega pojasnjevanja in osveščanja je bila kratko predstavljena Slavija, njena zmagovitost, postava, rezultati nekaterih njenih tekem – predvsem z angleškimi moštvi in objavljeni zanimivi spomini nekega Drilija iz časov njegovih študentskih let v Pragi. Le-ta je med drugim opo-

¹⁰² DAN, 26.6.1913, S.K. Slavia v Ljubljani; S, 25.6.1913, Vesel športni pojav; SN, 25.6.1913, Vesel športni pojav.

¹⁰³ SKI, s.o. 3.6.-28.6.1913.

¹⁰⁴ Dan, 9.6.1913, omenjajo tekmo v sklopu poročanja o tekmi med Ilirijo in Hrvaškim gradjskim klubom.

¹⁰⁵ Dan, 14.6.1913, Vesela vest za naš športni svet; S, 14.6.1913, S.K. Slavia v Ljubljani, poudaril je, da bo to *"športna senzacija prve vrste"*.

¹⁰⁶ DAN, 25.6.1913, Vesel športni pojav; Dan, 26.6.1913, S.K. Slavia v Ljubljani; S, 24.6.1913, Vesel športni pojav; SN, 25.6.1913, Vesel športni pojav.

¹⁰⁷ SKI, s.o. 21.6.1913.

¹⁰⁸ Dan, 26.6.1913, Financijelno vprašanje pri športu; SN, 26.6.1913, Gmojni uspeh športnih prireditev.

zoril na družbeno-nacionalni pomen nogometa in postavil tezo, da splošna "mednarodnost da narodom prilike, da se drug pred drugim izkažejo", kar velja tudi za "javne tekme"; zato se "po napredku športa danes sodi tudi napredek naroda".¹⁰⁹ Prav tako lahko v tem času zasledimo podrobno "očrtanje načel in pravil" igranja nogometa, ker je bilo "v interesu športa, ako se tu- di širša slovenska javnost seznani z njimi".¹¹⁰

Vzporedno z organizacijskim delom so imeli nogometaši priprave. Sestava prvega moštva je povzročila 'vročo kri' v klubu in pokazala na nesoglasja med klubskim vodstvom in igralci I. moštva. Slednje je na sestankih klubskega odbora zastopal kapetan Evgen Betetto. Igralci so imeli med tem samostojen sestanek, kjer so razpravljali o sestavi in menjavi moštva. Razpravljali so tudi o svoji vlogi v klubu in pripomnili, "da smatra odbor prvo moštvo za metlo odbora, da se ga izkorišča in da dela odbor z njim kupčije", zato so zahtevali upoštevanje njihove volje pri sklepanju tekem. Sestanek igralcev je del odbora označil kot "zahrbtnost in intrigantstvo". Debata se je nato na trenutke sprevrgla v osebna prerekanja, obtožbe in užaljenosti ter celo v predloge o odpovedi tekme s Slavijo, sklicu izrednega občnega zbora in razpustu kluba. Nek odbornik naj bi bil po Ljubljani "trosil govore" o zapravljanju klubskega denarja, da vse dohodke kluba zapijejo, kar je pustilo posledice pri dogovarjanju s Sokolom za pridobitev "dirkališča" za nogometno igrišče. Končni rezultat napetega stanja v klubu je bil začasni odstop predsednika J. Rohrmana. Nadomestil ga je dr. Ivan Lah. Seja je bila dobro opozorilo o stanju v klubu, ki ga je odbor podzavestno, očitno zaradi usmeritve na komercialno plat nogometnih tekem in preživetja kluba, zanemaril. Pomisleki nekaterih odbornikov, če ne bo hotelo igrati I. moštvo, bodo pa postavili nasproti II. moštvo, potrjujejo razklanost med odborom in igralci in so nam lahko indikator nekega tranzicijskega procesa v športnem udejstvovanju; tranzicije iz

športne enakosti v podrejenost klub - odbor- nik, odbor - moštvo, odbornik - igralec ter tranzicije iz igrivosti v obveznosti. Sledil je sestanek vodstva z igralci kjer so razčističevali situacijo in nekoliko umirili duhove ter se pripravljali na zgodovinsko tekmo.¹¹¹

Končno je "napočil... v športnih krogih tako težko pričakovani dan", dan, ko sta se pomerila renomirana Slavija in "zelena" Ilirija. Ta dan je "za slovenski šport zgodovinski dogodek, z današnjim dnem se pravzaprav položi temeljni kamen našemu športu" je zapisal Slovenski narod na dan tekme 2. julija 1913. Ponovno je bil poudarjen pomen množičnega obiska, da "se pokažemo nasproti javnosti, nasproti bratske- mu narodu, da hočemo tudi na športnem polju ono pot, ki so jo drugi že dokončali". Ker je bila kvalitetna razlika med kluboma prevelika, se je že vnaprej vedelo, da bo Slavija zmagala. A po- raz proti takšnim šampionom je bil povsem opravičljiv in "če tudi podležejo naši s 15:0 je to zanje še vedno častno, vsaj so se morali s takimi porazi od strani Slavie zadovoljiti tudi drugi narodi".¹¹²

Proti Slaviji je postavila Ilirija naslednjo posta- vo: Pelan - Kušar, Jankovič - Beltram, Turk, Tav- čar - Bremec, Betetto, Kirin, Bregar, Benedik. Nasproti sta si stali dve neizenačeni moštvi, na eni strani moštvo Ilirije, "sestavljeno iz samih mladih še nerazvitih moči" in na drugi strani iz- kušeno češko moštvo, ki je vse "do zadnjega igralca telesno izredno močno razvito, same prave atletske, da nekatere celo težkoatletske po- stave".¹¹³ Tekma je potekala več ali manj pred vrati Ilirije in končni rezultat je bil 10:0 za goste iz Prage. To je bila lekcija nogometa, tako za no- gometase Ilirije kot za gledalce, ki naj bi se jih zbralo od 2500 do 3000¹¹⁴ (po enem od podat- kov dvomljivih 4000)¹¹⁵. Med visokimi gosti so opazili predstavnike "mestnih, državnih in vo-

¹¹¹ SKI, s.o. 21.6.-7.7.1913.

¹¹² SN, 2.7.1913, Nogometna tekma "Slavia"-Ilirija.

¹¹³ Dan, 3.7.1913, Nogometna tekma, SN, 7.7.1913, Tekma S.K. "Slavie" v Ljubljani.

¹¹⁴ DAN, 3.7.1913; S, 3.7.1913 (oba: "do 2500 občinstva"); SN; 3.7.1913 ("do 3000 občinstva").

¹¹⁵ Tekme 1911/21; zapisniku tekme je prilepljeno nedati- rano poročilo iz praškega časopisa České Slovo: Zajezd Slavije na slovansky jih, kjer se omenja 4000 gledalcev: "V utery dorazila vyprava do Lublane, kde byla vřele uvitana a ubytovana v hotelu Tivoli na vrchu za me- stem, odkud je krásny pohled na Bílou Lublan. V zápase ve středu porazila Slavia mlade, ale energické mužstvo Illyrie 10-0 za přítomnosti 4000 diváku."

¹⁰⁹ Dan, 28.6.1913, Football-match Slavia v. Ilirija; Dan, 30.7.1913, Nekaj o moštvi praške Slavie, Dan, 1.7.1913, Na tekmi S.K. Slavie, Dan, 2.7.1913, Na tekmi S.K. Slavie; SN, 27.6.1913, Football-match S.K.Slavie Praha-S.F.K. Ilirija Ljubljana; SN, 28.6.1913, Nogometna tekma s Slavio iz Prage v Ljubljani, SN, 30.6.1913, Nekaj o igralcih praške Slavie, Nogometna tekma Slavia-Ilirija; SN, 1.7.1913, Svetovno nogometno moštvo v Ljubljani; SN, 2.7.1913, Nogometna tekma Slavia-Ilirija; S, 28.6.1913, Football-match Slavia v. Ilirija; S, 1.7.1913, Češko moštvo S.K. Slavia ...

¹¹⁰ SN, 28.6.1913, Načela nogometnih tekem.

jaških oblasti" in med temi župana dr. Ivana Tavčarja s soprogo in podžupana dr. Karla Trillerja. Tudi odbor Ilirije je poudaril, da je tekma "izpadla v finančijelnem oziru dobro, v moralnem izbornu", čeprav je naštel nekaj kritike na račun blagajnika, reditelj in "drugih zapletov".¹¹⁶

Izmed časopisov se je o tekmi najbolj razpisal Slovenski narod, medtem ko je Slovenec nameril tekmi le par vrstic. Slovenski narod je bil navdušen nad Slavijino "elegantno, mirno, skoz in skoz fair igro" in si o "priliki tekme ni bil dovolj na jasnem, kaj bi bolj občudoval, ali izbornu žogino tehniko, s katero se lahko ponašajo vsi njeni igralci, ali ono skupnost v igri, ki ima za posledico, da je žoga naenkrat pred nasprotnimi vrati, ali ono sigurno, natančno preračunjeno oddajanje žoge svojemu soigralcu, tako da se človeku nehote zazdi, da pomenjajo njeni igralci za žogo privlačno silo."¹¹⁷

Tekma s praško Slavijo, zgodovinski "mejnik", je bila mejnik tako v organizacijskem kot nogometno-športnem pogledu, kajti "doslej v Ljubljani nismo imeli prilike gledati res prvorazrednega nogometnega moštva. In sedaj, ko se je to zgodilo, lahko z mirno vestjo trdimo, da je še dolga, dolga pot, predno pridemo vsaj približno do te kakovosti kakršne je Slavija. Ali sploh kdaj dosežemo ta višek? Pri naših razmerah najbrže nikoli."¹¹⁸ Ne glede na skeptične misli ob kvalitetni razliki so si bili vsi enotnega mnenja o poučnem in propagandnem pomenu tekme. Zanimivo je bilo razmišljanje Slovenskega ilustrovanega tednika o nacionalnem pomenu igranja nogometa. Pokazal je na Čehe, ki so se poleg sokolstva, kjer prednjačijo slovanskim narodom, oprijeli "nogometnega športa" ter poudaril, da ima šport in s tem nogomet, največ pristašev med mladino. Ravno zaradi nje "zasluži ta igra v Slovencih vse pospeševanje s strani poklicanih: čim več nam vzraste duševno in telesno krepke, v naporih športa kaljene mladine, tem več 'goalov' bomo zadeli nasprotnikom, kadar napoči dan velike tekme narodov za naš pogin ali obstanek."¹¹⁹

HAŠK premagan

Seveda je bilo težko samo od sebe doseči kvalitetno raven praškega vzornika. Za-to je po-

trebnega "dolgotrajnega študija in velike vaje" ter igranje tekem z dobrimi nasprotniki.¹²⁰ V Iliriji so se odločili, da najprej izboljšajo strokovno delo. S Slavijo in njenim igralcem Jirkovskyem so se uspeli dogovoriti, da je še v istem letu prevzel treniranje Ilirije. Poleg tega je tudi zaigral v napadu. V Ljubljani je ostal do srede oktobra 1913 in njegovo delo se je potrdilo s septembrsko zmago proti zagrebškemu HAŠK-u v Ljubljani s 3:1, medtem ko so bili spomladi v Zagrebu poraženi 9:0. Ljubljanska javnost je cenila HAŠK in mu pripisovala vlogo najboljšega med hrvaškimi klubi, "ki se mu je letošnje leto (1913 – op. T. P.) posrečilo celo zmagati nad Angleži" in ki je igral "skoraj vsako nedeljo z madžarskimi prvorazrednimi klubi iz Budimpešte". Zato se je tekmi s HAŠK-om pripisovalo velik pomen in jo primerjalo "v športnem oziru... z ono historično s praško Slavijo". Nasproti sta si stali namreč "najboljši moči obeh bratskih narodov", zato je bila to tudi "neoficijalna tekma Slovencev in Hrvatov na nogometnem polju za prvenstvo", pri čemer so Hrvati gojili nogomet že deset let, Slovenci pa le tri. Hkrati je bila tekma najavljena kot proslava "hrvaško-slovenske vzajemnosti na športnem polju, kateri bi že radi tega moral prisostvovati vsak Slovenec, kateremu je mar zblizanje obeh narodov". Ker je istočasno HAŠK proslavljal desetletnico delovanja, tekma ni bila "samo strogo športna prireditev, marveč v gotovem oziru... slovanski športni praznik, proslava Haškove desetletnice med Slovenci".¹²¹

Ne glede na laskanje "slovanski vzajemnosti" je bil v ospredju prestiž. Največ je štela zmaga. Tudi za ceno ostre in nešportne igre. Konec koncev, šport je agon, tekma ali dvoboj, nacionalni interes pa je vzajemen. HAŠK je bil jeseni leta 1913 v Ljubljani pričakovani z željo po "revanži" za spomladanskih 9:0 v Zagrebu. – In "revanž" je uspel. Ilirija v postavi: Pelan – Kušar, Jankovič – Beltram, Turk, Tavčar – Bremec, Betetto, Jirkovsky, Bregar, Valašek,¹²² je zmagala 4:1, zahvaljujoč taktični in disciplinirani igri in dobri obrambi. Zmaga je v Ljubljani glasno odmevala. Tako na igrišču, kjer je bilo prisotnih okrog 2000 gledalcev, kot v javnosti, saj je bila tekma, kot je poudaril Slovenski narod, v središču zanimanja

¹²⁰ SIT, 7.7.1913.

¹²¹ SN, 26.9.1913, Nogometna tekma HAŠK-Ilirija, "Hašk" v Ljubljani; SN, 27.9.1913, Proslava Haškove 10 letnice v Ljubljani, Football-match Hašk-Ilirija; Dan, 28.8.1913, Nogometna tekma HAŠK-Ilirija; S, 27.9.1913, Za nedeljsko tekmo.

¹²² Tekme 1911/21.

¹¹⁶ SKI, s.o. 7.7.1913.

¹¹⁷ SN, 3.7.1913, Slavija-Ilirija 10:0.

¹¹⁸ SN, 7.7.1913, Tekma S.K. "Slavie" v Ljubljani.

¹¹⁹ Slovenski ilustrovani tednik (dalje SIT), 7.7.1913, Nogometna tekma Slavija-Ilirija v Ljubljani.

nogometnih simpatizerjev in ostalega občinstva, ki se le *"količkaj zanima za šport"* (razmere bi lahko primerjali s tekmo med Slovenijo in Jugoslavijo spomladi 2001).¹²³ Veliko prostora je ljubljansko-zagrebskemu dvoboju, za razliko od poročanja o tekmi s praško Slavijo, namenil Slovenec. Ta je že v uvodu poudaril veličino zmage rekoč, da se je *"football-match... proti vsemu pričakovanju končal s presenetljivo in sijajno zmago Ilirije. Ta uspeh spričo glasu, ki je šel pred gosti, je tem veselejši, ker je posledica ne toliko sreče, ki jim je bila (Iliriji – op. T. P.) topot vseeno milejša od zadnjič, kakor v resnici vseskozi izborne igre vseh sodelujočih. V Zagrebu poraz z 9:0, včeraj pa taka zmaga. To spričuje o prav velikanskem napredku"*.¹²⁴ Tudi Dan ni skoparil s pohvalami: *"Včeraj bi bil lahko tudi Napoleon ponosen na svojo Ilirijo. Ilirija je igrala ekscentrično. Lahko rečemo, da tako dobro Ilirija na svojem polju še ni igrala – kakor včeraj. Nečemo, da bi to naše priznanje slabo vplivalo. Bile so še napake, ki so v igri sami maščevale – ampak vobče lahko rečemo, da moremo biti ponosni na naše prvo moštvo. Pozna se, da se je treniralo in le temu je pripisati izredni uspeh"*.¹²⁵ Slovenski narod je dobro opazil in pohvalil napredek ilirijinega moštva, poudarjajoč, da lahko Ilirija šteje dan zmage proti HAŠK-u *"za svoj častni dan"*, saj je Ilirija *"dosegla več, kot je upala"*. *"Svoj poraz je poravnala z zmago"*, česar ni nihče pričakoval. Še največji optimisti *"ljublanskega športnega sveta so računali na to, da se izravna zadnja diferenca za 3 ali 4 goale v prid Hašku"*.¹²⁶ Tudi ljubljanski Nemci so menili, da je zmaga proti HAŠK-u *"častni dan"* Ilirije in dokaz izjemnega napredka kluba. Igra sama pa naj bi bila bolj napeta kot vse dotlej v Ljubljani odigrane tekme.¹²⁷

Sezona leta 1913 se je kmalu zaključila in Jirkovsky se je vrnil na Češko. Ilirija, ki je tudi v praksi spoznala vrednost strokovnega dela, ga je povabila k sodelovanju v naslednjem letu. Jirkovsky se je odzval in poleti 1914 prispel v Ljubljano,¹²⁸ vendar se je verjetno glede na zaostrene mednarodne politične razmere po atentatu v Sarajevu in vojnih napovedih vrnil v Prago. Poleti

1914 lahko zasledimo eno prvih organizacijskih potez po vpeljavi domačega ligaškega tekmovanja. Ilirija je namreč organizirala t. i. *"klasifikacijske tekme"*, pri katerih so sodelovala moštva Ilirije, Slovana in Olimpije. Zadnja tovrstna tekma se je odigrala 25. oktobra 1914 med I. moštvom Ilirije in kombiniranim moštvom Slovenskega football kluba Olimpija in Slovana.¹²⁹

Medtem pa se je že razplamentela vojna vihra in igrišče na *"dirkališču"* je postalo vojaško skladišče, nogometaši pa ali naborniki ali vojaki ali ujetniki vojne.

Zusammenfassung

„Gestern hätte auch Napoleon auf sein Illyrien stolz sein können“ oder ein Exkurs über den Fußball in Ljubljana vor dem Ersten Weltkrieg

Der Fußball als moderne Sportart entstand und entwickelte sich auf der englischen Insel und breitete sich von dort auf den europäischen Kontinent aus, wobei Ljubljana und das slowenische Gebiet keine Ausnahme waren. In Ljubljana fand der Fußball sowohl unter Deutschen als auch unter Slowenen seine Anhänger. Für die Durchsetzung des Fußballs in Ljubljana waren zweifellos jene Schüler von besonderer Bedeutung, die sich im Schülerfußballklub Hermes trafen, sowie eine Gruppe von Laibacher Bürgern im Klub Illyrien, die in ihren neu gegründeten Klub auch die Mehrheit der Fußballspieler aus dem Klub Hermes aufnahmen. Die Gründung des Klubs Illyrien ist für die Entstehung eines Modells der Sportorganisation und für die Durchsetzung der sportlichen Tätigkeit als regulierte gesellschaftliche Dienstleistung in Ljubljana besonders wichtig. Im Beitrag werden folgende Themen zum ersten Mal einer genaueren Betrachtung unterzogen: die näheren Umstände der Anfänge des Fußballs, die ersten öffentlichen Spiele, die Gründung und Tätigkeit des Klubs Illyrien, das Dilemma über den Anschluß an die österreichische oder die kroatische Sportbranchen-Organisation sowie das Spiel gegen die Prager Slavija, das einen organisatorisch-fachlichen Meilenstein in der Geschichte des Fußballs in Ljubljana darstellt.

¹²³ SN, 29.9.1913, Ilirija-HAŠK 3:1.

¹²⁴ S, 29.9.1913, Football-match med HAŠK iz Zagreba in ljubljansko Ilirijo.

¹²⁵ Dan, 29.9.1913, Ilirija-HAŠK=4:1.

¹²⁶ SN, 29.9.1913.

¹²⁷ Laibacher Zeitung, 29.9.1913, Fussball-Wettspiel "Hašk" "Ilirija".

¹²⁸ SKI, s.o. 24.6.-21.7.1914.

¹²⁹ Tekme 1911/21.